

ҒАФУР ҒУЛОМНИНГ “НЕТАЙ” ҚИССАСИ ҲАҚИДА

Аширбоева Мунисабегим Нодир қизи

Тошкент давлат юридик университетининг

3-курс Хусусий ҳуқуқ факультети талабаси

E-mail: ashirboevamunisabegim@gmail.com

“Нетай” Ғафур Ғуломнинг амир ва амалдорлар, руҳонийлар ва байлар томонидан ҳақ-ҳуқуқлари поймол этилган аёллар тақдири ҳақидаги аччиқ ҳақиқатга асосланган ҳикояларидан биридир. Ҳикоя бошида муаллиф Қўқон кўчаларидан бирида кечаётган ҳаётни, қувноқлик ва шод-хуррамлик деганда ажралмас қичқирик, уятсиз кўшиқлар, уятсиз чақириқлар, маст фарёдларни назарда тутди. Ғафур Ғулом бу шаҳар аҳолисини ташвишга солаётган нарсаларни қоралашга ҳаракат қилмоқда. Шубҳасиз, барча амалдорлар ўзларининг бўйсунушлари туфайли ўз раҳбарларининг ишончини қозонишга ҳаракат қилишади. Меҳмонларни кутиб олиш учун мутасаддилар барчани бу жараёнга жалб қиладилар, кўчалар тозаланади, меҳмонлар учун бекатларда овқат тарқатилади, куйлар чалинади, камбағал одамлар кўчалардан ҳайдалиб, уйдан чиқишга йўл қўйилмайди. Шундай қилиб, бюрократик Хива хонлигининг барча суиистеъмоллари ва иллатлари қандай акс этганини кўришимиз мумкин. Шаҳар амалдорларига хос хусусиятлар бошқа табақа вакилларига ҳам хосдир. Уларнинг барчаси инсофсизлик, кўполлик, интеллектуал манфаатларнинг ночорлиги, маданий савиясининг ўта пастлиги билан ажралиб туради. Бу ерда одамларнинг ижтимоий табақаланиши бор, уларнинг баъзилари муҳим давлат лавозимларини эгаллаб, ўзларининг фаровонлигини яхшилаш учун ўз кучларидан фойдаланадилар. Бу ижтимоий пирамиданинг тепасида бюрократия туради. Ўғрилик, порахўрлик - булар бюрократиянинг типик иллатлари бўлиб, бу амирга совғалар тайёрлашда намоён бўлади, улар қандай ҳийла-найрангларга боришга тайёр, ҳатто судловни амалга ошириши керак бўлган қози ҳам жалб қилинади.

Ҳикояда халқнинг бегуноҳ ва заиф вакилларига нисбатан қандай оқибатларга олиб келишини ўйламаслик, ҳокимиятга қарши исён кўтариш натижасида халқнинг азоб-уқубатлари ҳақида ҳам сўз боради. Улар кўзғолончилар орқасида қанчалик шафқатсизларча жавоб бериши керак эди. Бундан шуни англаш мумкинки, адолатни тиклашга қанчалик уринилмасин, орқада турган инсонлар эсон-омон бўлишига ва сизнинг муваффақиятсиз ишларингиз учун ҳақ тўламаслигига ишонч ҳосил қилинг. Амир Олимхон даврида бу ерларда зулм, адолатсизлик ҳукм суларди. Бу ҳолатлар айниқса аёлларга нисбатан яққол намоён бўлган. Ўша кунларда аёллар ҳақ-ҳуқуқлари йўқлиги учун азоб чекишлари керак эди, бунинг натижасида уларга бир тийин ҳам арзимайдиган қуллар каби муносабатда бўлишарди. У шунчаки сотиб

олинадиган ва сотиладиган ашё эди. Унинг бирон бир масала бўйича ўз фикрини билдиришга ҳаққи йўқ эди. Табиийки, уни ҳурмат қилиш ҳақида гап йўқ эди. Аёллар махсус муассасаларга жойлаштирилди, у ерда эркаклар ўз эҳтиёжларини қондириш учун бир неча ҳафталик меҳнат билан пул топишарди. Ҳикояда тасвирланган қизлардан бири Нетай бўлиб, қўзғолон натижасида етим қолган, кўчаларни кезиб юриб, Семённи учратади. Ғафур Ғулом фарзанди йўқ, рафиқаси меҳнат жароҳати туфайли ишдан бўшатишга мажбур бўлиб, заводнинг халолли ишчиси тимсолида ёрқин ва меҳрибон образни тақдим этади. Маоши паст ва оилавий аҳволи оғир бўлишига қарамай, Семён Нетайни ташлаб кетмай, унга ғамхўрлик қилишга қарор қилади. Тез орада Нетайни исмини Наташа деб ўзгартиришади, мактабда ўқиш имкониятини беришади, ҳамда ота-онаси унга муҳаббат билан муносабатда бўлишади.

Бироқ орадан бир мунча вақт ўтгач, бу қизнинг амакиси пайдо бўлади ва уни улардан олиб кетишга қарор қилади, у Семённи судга бериб ва судьяга пора бериш орқали Нетайни олиб кетади. Нетайни маҳаллий зодагонлар учун фоҳиша аёлларни йиғадиган махсус муассасага олиб боришади. Тез орада қиз амир Олимхонга сотилади ва шу фоҳишахонада қолади. Муаллиф ўша даврда эркаклар ожиз жинс вакиллари устидан шафқатсизларча ҳукмронлик қилиб, улардан халқимиз ва диний эътиқодимизга ноўрин мақсадларда фойдаланган ҳолда аёлларнинг оғир аҳволини кескин таъкидлайди.

Ғафур Ғулом ўз асарларида қўйган ва ҳал этаётган асосий муаммолар шахсни ахлоқий тарбиялаш, унинг ахлоқий-маданий камол топиши учун курашишдир. Бу ҳикоя бизни тўғри йўлга бошлайди, бундай камчилик ва иллатлардан халос бўлишга чорлайди. Зеро, бу мавзу ҳамisha долзарб бўлиб қолаверади, халқнинг юзи унинг ҳар бир таркибий қисмининг маънавий бойлигида намоён бўлади. Бутун маънавият тарихи шуни кўрсатадики, цивилизация инсоннинг ўз-ўзини англаши, ўз-ўзини такомиллаштириш учун кураши маҳсулидир. Шунингдек кўпчиликнинг фикрича, инсон ўзининг ахлоқий моҳиятини қачон олади, қачонки инсониятнинг бир қисмига айланиб, маданиятни тушуниб ва уни яратганида. Демак, миллий маданият таълим ва ўз-ўзини тарбиялашнинг дунёқараш асосларини, ахлоқий барқарорликни шакллантиришнинг муҳим омили ҳисобланиб келади.

Манбалар:

- 1) Арбоблар.уз сайтидан Ғафур Ғулом ҳақида мақола
- 2) “Ўзбек адиблари” китоби (С. Мирвалиев, Р. Шокирова. Тошкент, Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 2016 й.).